

Isä ja poika

Kuvaus Lawrence'n lakosta

Kirj. Kalle Tähtelä

Heitä oli junassa kaksi sataa miestä, nuoria, reippaita sotilaita. Ruskeat puvut pehmeine huopahattuineen, yksinkertaisine kuosineen ja säärystimineen tekivät hauskan ja mieltäylentävän vaikutuksen toisiin matkustajiin, jotka sattuiivat pysäkeillä vilkasemaan vaunun ovesta sisään. Sotilaat eivät kuitenkaan luoneet huomiotaan heihin, vaan lojuivat tahallisen huolimattomissa asennoissa, nuoret ruumiit leväten vapaasti ja laiskasti istuimien joustavilla vieterieillä.

Iloisesti meluten kuin lomalle päässeet koululapset, puhelivat he keskenään ja kertoilivat toisilleen hauskoja juttuja. He eivät ajatelleet ollenkaan matkansa päämäärää. Jokainen kuitenkin tiesi, että he olivat matkalla Lawrence-nimiseen kaupunkiin, jossa villatehtaitten työläiset olivat tehneet lakon. He olivat nyt menossa sinne pitämään järjestystä yllä tehtaitten omistajain palkkaamina. Matkan määrä ei kuitenkaan heitä huoletannut, päinvastoin he olivat iloisia siitä että saivat jotain vaihtelua ja nähdä uusia kaupunkoja, ehkä tapellakin, niinkuin joku oli tiennyt kertoa. Elämä oli käynyt heistä yksitoikkoiseksi ja he iloitsivat pienimmästäkin huvista ja muutoksesta, ottaen ne vastaan lapsellisella riemastuksella, ajattelematta sen enempää.

Jotkut nuoremmat, jotka olivat vasta jonkun aikaa olleet

sotilaina, kantoivat pukuaan jonkinlaisella arvokkuudella ja uutuuden viehätöksellä, jota he koettivat kuitenkin salata, näyttäkseen vierasten silmissä miehäviltä. He pitivät kuitenkin tarkasti huolta siitä että puku pysyi aina sileänä ja laskoksissa, että sitä voi näyttää kauniille tytöille ja saada heidät rakastumaan pulskaan vartaloonsa jonka kehittymättömyyden he uskoivat häipyvän neitosten silmissä sileän ulkokuoren peittoon.

He istuivat vanhempien tovereittensa vieressä ja kuuntelivat tarkasti heidän juttujaan, säestäen heidän paksua pilaansa naurunhohotuksilla.

— Well, James. Tutisevatko housusi kun tiedät pääsevämme ehkä löylyyttämään roskaväkeä! huudahti eräs vanhempi toverilleen.

— Älä siitä huoli, Jack, vastasi hän punastuen harmista. — Kyllä minä tiedän kuinka heidän kanssaan on meneteltävä.

Jack aikoi jatkaa leikkiään, mutta samassa tulikin totiseksi.

— Mutta todellakin. Eihän ole mahdotonta että saamme kisateen ja silloin me saamme hyökätä heidän päälle.

— Se on toista kuin leikkisodat, jatkoi yksi.

— Niinpä niin, huokasi Jack. — Minä olisin mennyt Mexicoon mutta en päässyt.

Nuoremmat innostuivat nyt väittelemään ja ennustelemaan

missä alkaisi ensin sota ja minä vallan kanssa Yhdysvallat ehkä saisivat ryhtyä kamppailuun. He olivat nuoria miehiä useimmat kahdenkymmenen korvella, jokainen paloi halusta osottaa urhoollisuuttaan tai vuodattaa verensä isänmaan puolustukseksi.

Kaikki eivät kuitenkaan ottaneet osaa yhteiseen iloon.

Vaunun äärimmäiseen nurkkaan oli kaksi heistä kätkeytynyt kuin paeten toisia. Äänettöminä olivat he istuneet melkein koko matkan, ainoastaan silloin tällöin lausuen jonkun sanan, tai hymähtäen joskus tovereittensa kaskuille.

He olivat jo sivuuttaneet Lynnin, Salemin ja Gloucesterin kun Fritz äkkiä havahtui mietteistään ja kysäsi:

— Emmekö me menekään Lowellin kautta? Olisihan meidän pitänyt se jo sivuuttaa? Sinä olet onnenpoika kun saat nähdä vanhempasi näin äkkiä.

William punastui ja tuijotti herkeämättä vastapäiseen seinään, kuin hakien sieltä jotain.

— On kai, en ole nähnyt heitä viiteen vuoteen.

— Sinähän et ole kirjottanutkaan heille. Kyllä he varmasti hämmästyvät nähdessään sinut.

— He ovat luultavasti muuttaneet asuntoa vuosi sen jälkeen kun minä lähdin kotoa. En ole kuullut heistä mitään sen jälkeen.

Fritz nosti jalkansa vastapäiselle penkille, korjasi säärystintään, joka oli mennyt vinoon, pyyhkäisi pari kertaa kädellään housunsa lahetta ja kääntyi sit

ten taas katsomaan ohitse kiitäviä maisemia. William rypisti silmäkulmiaan ja hänen kasvoiltaan näkyi avuton, lapsellinen ilme niinkuin aina sellaisilla henkilöillä, jotka ajattelevat vähän ja sattuvat sitten yhtäkkiä saamaan jotain miettimestä.

Hän oli syntynyt Lawrenceessa ja elänyt siellä koko ikänsä, paitsi viimeiset viisi vuotta. Hänen isänsä ja äitinsä olivat molemmat käyneet samassa villa-tehtaassa työssä. William muisti selvästi sen päivän jolloin hänenkin täytyi mennä sinne. Tehtaitten portit olivat olleet hänelle kuin synkät vankilan ovet, jotka sulkiivat joka päivä hänen vanhempansa sinne sisään kymmeneksi tunniksi ja päästivät heidät pois vasta illalla kun he olivat väsyneitä ja likasia. William oli aina pelännyt tehtaita, mutta silloin vielä enemmän kun hän kuuli isältään, että hänenkin täytyi sinne mennä.

Hänen mielensä olisi tehnyt leikkiä ulkona ja nukkua kauvemmin aamulla, mutta hänet herätettiin kello kuudelta joka aamu ja he menivät sitten työhön yhdessä kaikki kolme. Williamilla oli kuitenkin iloakin työstään. Joka lauantai annettiin hänelle palkkansa, joka oli neljä dollaria ja hän oli iloinen voidessaan auttaa vanhempiaan. Alussa oli työ kauhean vaivaloista, mutta siihen tottui vähitellen, täytyi tottua, ja sitten kun hän oli muutaman ajan ollut, luisti se koneellisesti.

Aamulla työhön, illalla väsyneenä kotiin. Sellaista oli elämä ollut pitkän matkaa ja se oli

tuntunut hänestä niin kuoletta-valta, äärettömän kiduttavalta. Hän näki isänsä vartalon köyristyvän päivä päivältä ja äitinsä kasvojen tulevan rypyyhin. Mutta hän ei nähnyt mitään pelastusta kohtalostaan. Iltasin kun hän maatessaan sitä ajatteli, päätti hän keksiä jotain joka päästäisi heidät kaikki, isän, äidin ja hänet itsensä, pois tästä koko kaupungista, jonnekin missä saisi levätä ja syödä parempia ruokia, leikkiä. — Niihin mietteisiin ja unelmiin oli hän aina nukkunut ja seuraavana aamuna, hennot jäsenet vielä kankeina ja raukeina edellisen päivän työstä, oli hänet aina herätetty ja he olivat kävelleet kolmisin tehtaalle ja portti sulkeutui heidän jälkeensä koko päiväksi. Eloton, harmaa elämä jatkui hiljaa, hitaasti, kuolettavasti. Se painoi hänen nuorille hartioilleen liian raskaana ja hän sairastui. Kesti kolme kuukautta ennenkuin hän siitä toipui ja vanhempien pienet säästöt olivat tyyten kuluneet maksuihin. William täytyi uudelleen ruveta työhön. Hän ei muistanut siltä ajalta muuta kuin työtä, työtä ilman vaihtelua. Joskus he saivat olla vähemmällä ruualla, joskus he saivat työtä itsensä kyläisiksi, se oli ainoana vaihteluna.

William päätti lopulta lähteä muuhun maailmaan, toisiin kaupunkeihin, katsomaan josko elämä sielläkin on yhtä tukalaa. Työtä hän sai, mutta ei paljonkaan paremmilla ehdoilla. Ikävän aikansa kuluksi yhtyi hän valtion sotaväkeen. Harjotuksissa oli jotain vaihtelua yksitoik-

koiselle työlle ja myös reipasta toveriseuraa. Saipa kesäisin olla leikkisodassa joka oli elämän puolesta jotenkin huoletonta tehtaan työn rinnalla.

Nyt oli tämä matka tullut hänelle yllätyksenä. Kuultuaan että he olivat matkalla Lawrenceen, oli hän säpsähtänyt omi-tuista sattumaa.

Hän näki äkkiä mielessään tutut tehtaot, joissa hän oli ennen työskennellyt ja tuon likasen tutun kaupungin jonka jokaisen kadun hän hyvin tunsi. Hänen mieleensä tulvahtivat vanhat muistot elävämpänä kuin koskaan ennen ja samassa hän tunsi omituista arkuutta lähestyvä sitä paikkaa, jossa hän oli syntynyt ja kasvanut.

Hän näki mielessään vanhempansa astelevan aamuhämärässä työhön ruokalaukut käsissään, allapäin, väsyneinä. Mitä jos hän näkisi heidät siellä. Näin äkkiä! Kuinka onnellista jälleennäkeminen olisi.

Samassa hän kuitenkin muisti että siellä oli lakko, ja hänen ajatuksensa saivat toisen suunnan.

Jos siellä kerran oli lakko, täytyi isän ja äidin tietysti olla pois työstä, kärsiä nälkää ja kurjuutta. Olla ehkä nälkäkuoleman partaalla. Häntä pöyristytti ajattellessaan että lakkoa oli kestänyt jo kauan aikaa, useampia viikkoja. Tietysti heidän säästönsä olivat kuluneet ensimmäisinä viikkoina — jos heillä sellaisia oli. Mitähän he sitten olivat tehneet? Odottaneetko kuolemaa?

Voimatta hillitä levottomuuttaan virkkoi hän toverilleen.

— Se lakko on kestänyt kauan aikaa nyt. Minun vanhempani olivat myöskin siellä työssä.

— Niinkö, sitten sinun täytyy hakea heidät käsiisi ja auttaa heidät pois sieltä.

— Niin täytyy.

Williamin mietteet askartelivat nyt aina samassa asiassa. Hän ei ollut milloinkaan tuntenut vanhempiaan kohtaan niin suurta hellyyttä kuin nyt, viiden vuoden eron jälkeen, ja vielä kuultuaan, että työläiset olivat lakossa hänen kotikaupungissaan. Tietysti hänen vanhempiensa asiat olivat huonosti. Mistäpä he olisivat sen paremmassa asemassa kuin muutkaan siellä, ehkä vielä huonommassa, vanhoja kun olivat. Tietysti he kärsivät siellä nälkää.

Hän muisti äitinsä kovan työn ja huolten uurtamat kasvot. Ne tuntuivat rakkailta, nyt kun hän niitä ajatteli. Hän oli aina pitänyt vanhemmistaan, mutta heidän välillään ei voinut tulla kysymyksenkään mitään hyväilyjä tai mielialan ilmaisuja. Se oli kuin liikatavaraa joka oli suotu vain muille. Heillä oli työ kaikki kaikessa ja sen ohella, itseltä kielletyssä leipäpalasessa, ja joskus rohkaisevassa sanassa oli kaikki heidän hellyytensä. Nyt kun William ajatteli äitiään, tuntui hänestä kuin hän olisi voinut sulkea hänet syliinsä ja suudella häntä hellästi. Luvata ettei hän koskaan eroa enää hänestä. Sitä ajatellessaan tulivat hänen silmänsä kosteiksi.

Hänen vanha äitinsä teki työtä vielä vanhuuden päivilläänkin. Hän joka häntä oli sairaana ollessaan niin hellästi hoita-

nut. Ehkä hän oli sairastunut kovasta rasituksesta, eikä isän pieni palkka ollut enää riittänyt heille molemmille. — Hän ei uskaltanut enää ajatella pitemmälle. Tuskanhiki kohosi hänen otsalleen, ja kuitenkin ajatukset kulkivat kerran alottamaansa raitaa. Hän näki isänsä kulkevan työssä toivottomana, ja äidin leppävän vuoteellaan sairaana.

Hän tunsi itsensä syylliseksi sitä ajatellessaan. Hän ajatteli että hän oli elänyt heistä huolettomana kun äiti ja isä kärsivät nälkää. Tosin hän ei ollut voinut heitä auttaa mitenkään, mutta sittenkin häntä vaivasi syyllisyyden tunto ja vielä sekin että hän tiesi, ettei hän voinut heitä auttaa, teki hänen asemansa vieläkin vaikeammaksi.

Hän pakotti kuitenkin itsensä ajattelemaan, että nythän hän voikin korvata kaikki kuluneitten vuosien kärsimykset, kunhan hän vaan heidät näkee. Eihän hän ollut varma, että he olivat kurjuudessa. Ehkä hän vaan liiottelee. Kuuluivathan ne antavan avustusta niille lakkolaisille. — Hän oli jo melkein lohduttanut itseänsä kun hän äkkiä taas muisti että isäkin oli kivuloinen. Joskus oli häntä Williaminkin ollessa tehtaassa, vaivanut vanha selkäkipunsa ja hänen oli täytynyt jäädä sen takia usein pois työstä. Tuskin hän nytkään oli pysynyt terveenä.

Hän käännähti levottomana istuimellaan ja pehmeä penkki vaivasi häntä.

Hän toivoi löytävänsä vanhempansa, mutta ei voinut päättää mitenkä pelastaisi heidät. Hänellähän ei ollut yhtään ra-

haa. Kun se tuli hänen mieleensä, tuskastui hän yhä enemmän.

Hän ei voinut puhua enää toverilleen yhtään sanaa koko matkalla.

Ulkona oli jo pimeä ja juna porhalsi läpi tuikkivien lyhtyjen valaistulle asemasillalle, jossa oli sankat parvet ihmisiä katsomassa heidän tuloaan. Ihmiset katsoivat heihin vihasesti ja puhelevat keskenään hillitysti. Williamin teki mieli katsella heitä tarkemmin, mutta heidät komennettiin eteenpäin ja he marssivat suoraan kaupungin toiseen laitaan tehtaiden luokse ja he leiriytyivät niitten lähetyvillä olevaan kasarmiin.

William katseli loikoillessaan himmeinä tuikkivia lyhtyjä ja muisteli matkaa kaupungin läpi. He olivat marssineet halki suuren väkijoukon joka oli kiihottuneena huudellut heille herjaussanoja. William näki mielessään ohitsevierivän jonon repaleisia ihmisiä, heidän katkerat kasvonsa ja hehkuvat silmänsä. Hän oli katsellut heitä kiireesti, peläten, valmiina joka hetki yllättämään noiden raakojen muodottomien kasvojen joukossa tutut rakkaat kasvot ja noitten liikaisten työmiesten joukossa isänsä tutun kumaran muodon.

Hän oli päästänyt helpotuksen huokauksen päästyään kaupungin läpi kohtaamatta heitä. Vaikka hän oli toivonut näkevänsä heidät joka hetki, pelkäsi hän kuitenkin, häntä hävetti se että työmiehet katsoivat heihin vihasesti. Voihan hänen isänsä olla heidän joukossaan.

Ehkä isä sittenkin on turvasa, ajatteli hän ja väsyneenä matkasta, vajui hän pian uneen.

Hän ei voinut kuitenkaan nukkua kauan sillä hän näki pahoja unia ja hän oli näkevinänsä äitinsä joutuvan koneen ruhjottavaksi ja heräsi kovaan tuskaan sydänalassaan.

Seuraavana aamuna heitä marssitettiin kaupungilla ja he seisahtuivat ensiksi erään suuren torin laitaan, jossa työmiesten musta tuhatlukuinen lauma seisoj vierä vieressä, kasvot käännettynä puhujalavaa kohti. Siellä seisoj muita korkeammalla lakkolaisten johtaja ja William kuuli joskus hänen terävän käheän äänensä innostavan huudahduksen ja sitten aina joukkojen hyväksymisen muminaa tai vihaista möyrinää. William katseli joukkoa ja koetti erottaa heistä yksilöitä, mutta he seisoivat kiinni toisissaan selkä häneen päin käännettynä ja kaikki niin samannäköisinä että hän näki vaan tihkuvan lumisateen läpi heidät mahdottoman suurena tummana, outona massana. Siellä täällä vilahteli punasia ja tummentuneita niskoja ja harmaita hiuksia, erotuksena yleisestä tummasta likasesta väristä. He eivät näyttäneet Williamin silmissä ihmisiltä, vaan suunnattoman suurelta olennoilta joka henkeään pidättäen kuunteli omantuntonsa ääntä.

Olisikohan tuossa joukossa hänen isänsäkin? Siellä näkyi olevan naisiakin. Äitikin voisi olla siellä.

Hän ei ollut koskaan ajatellut mitä varten he, sotamiehet,

olivat tänne tulleet. Hänestä se oli ollut vaan tavallinen leikkiharjoitus, jollaisia heillä usein oli, eikä hän ollut ajatellut sillä muuta tarkotusta olevankaan. Hän oli ajatellut vaan vanhempiiaan ja toivonut löytävänsä heidät.

Nyt hänen tuli sääli myöskin noita työmiehiä, jotka niin hartaasti näkyivät kuuntelevan puhujaa, aivankuin odottaen häneltä jotain onnea. Hän katseli myötätunnolla heidän kuluneita päänheitään ja kumartuneita selkiään ja he näyttivät niin viattomilta ja luottavilta kuin lapset, siinä kuunnellessaan puhetta. Heissä oli jotain harrasta ja vakavaa, joka sai Williamin katselemaan heitä kunnioittaen.

Mitähän siellä puhuttiin? Hänen teki mieli mennä kuuntelemaan likemmäksi, mutta hän oli kuitenkin niin sotakurin läpikokema että hän peljästyi jo paljasta ajatustakin siitä ja katsoi hämmentyneenä sivuilleen, pitkään ruskeaan rintamaan molemmilla puolillaan.

Sitten hän näki, että puhuja oli astunut alas ja joukko alkoi liikkahdella. Se huusi innoissaan "eläköön" lakolle, työläisille ja sosialismille. Kaikki se tuntui oudolta ja heidän voimakas kuin yhdestä suusta kuuluva voimakkain luottava huutonsa sykähytti häntä. Se tuntui niin mahtavalta ja suurelta tuo köyhäin miesten ja naisten vaatava huuto.

Hän katsahti tovereihinsa nähdäkseen mitä he ajattelivat, mutta heidän kasvoissaan ei liikunut värekään.

Kun joukko oli hajaantunut, komennettiin heidät takasin tehtaisten luo ja heidät asetettiin piiriin portin ympärille. Jonkun ajan kuluttua aikoi tehtaan portista pyrkiä sisälle muutamia risaisia ja köyhän näköisiä miehiä, samannäköisiä kuin lakkolaisetkin. — Heidän kasvoissaan oli kuitenkin ero. Heidän kasvoissaan, silloin kuin ne eivät ilmaisseet avutonta sielun alennustilaa tai juoppoutta, kuvastivat pelkoa ja häpeää. Jotkut heistä koettivat näyttää rohkeilta, mutta vilkuilevista katseista, joita he loivat kumainsa alta tuhatlukaiseen vakavaan työ miesparveen, huomasi William, että he tahtoivat uhmata ainoastaan peittääkseen sydämessään piilevää pelkoa ja salatakseen Kainin merkkiä veren tahraamilta otsiltaan.

Lakkolaiset, jotka olivat kokoontuneet heidän ympärilleen, kehottivat heitä kääntymään pois ja selittivät että he pettivät samalla itseään, aikoessaan myydä toverinsa. He eivät vastanneet, vaan koettivat luikkia mahdollisimman pian pois näkyvistä. He ymmärsivät, että he asettivat tällä teollaan kuristusnuoran tovereittensa kaulaan ja murskasivat heidän elämänsä, mutta heille oli tarjottu paljon rahaa, juotettu väkijuomia ja kun he itsekin olivat kärsineet nälkää, olivat he menettäneet kaikki inhimilliset tunteensa. Eläimellinen itsensäsuojelemisvaisto kiihotti heidät; kiiltävä kolikko ja viinaryppy loistivat heidän sameitten silmänsä edessä eivätkä he kääntyneet takasin. Heidän

annettiin mennä rauhassa. Kuukaan ei ojentanut kättään heitä vastaan.

Vaikka väkijoukko pysyi rauhallisena, komennettiin sotilaat ojentamaan pistimensä ja kuin taikakäskystä laskeutuivat ne säännöllisenä, terävänä aitana väkijoukkoa kohti. Se väistyi loitommaksi ja siirtyi katselemaan kauempaa, mutta pysyi edelleen tyynenä. William huomasi vasta jälkeinpäin, että he olivat todellakin ojentaneet pistimet kansaa kohti, varjellakseen veljiensä pettäjiä. Mutta kun se jo kerran oli tehty, eivätkä työmiehet näkyneet siitä välittävän, rauhottui Williamkin.

Hän tiesi, että jos väkijoukko olisi ryhtynyt väkivaltaan, oli heidän määrä heti ampuu, mutta sitä ajatellessaan tunsikin hän ettei hän voisi sitä tehdä. Ei millään ehdolla häntä saataisi ampumaan syyttömiä ihmisiä. Mutta hänen toverinsa! Heillähän ei ollut vanhempia tuolla joukossa. He tuskin epäilisivät ampuu. Hän näki heidän kasvoiltaan kiihkoista odotusta, heidät oli huomannut villi, eläimellinen himo nähdä omaa voimaansa ja William huomasi heidän silmiensä kiiltävän pidätetystä innosta ampuu ja hän kauhistui itseäänkin heidän joukossaan.

Ensimmäisen kerran, ajatellessaan tanassa olevaa pistintään, tuli hänen mieleensä, että he olivat tulleet tänne Lawrenceen työväelle vihamielisessä tarkoituksessa. Työväkeä vastaan! Hänkin siis oli isäänsä vastaan. Hän joka oli työskennellyt noiden liikaisten miesten kanssa yh-

tä kurjana kuin hekin. Hänkö olisi nyt heitä vastaan. Oliko se mahdollista?

Hän tuijotti kuin unessa tovereittensa väräjävien pistinten kärkiä jotka olivat ojennetut noita kumaraselkäisiä työntekijöitä vastaan. Heitä, jotka olivat raataneet ikänsä kovassa työssä, tuskin saaden jokapäiväisen ravitonsa palkakseen, tehden työllään isäntänsä rikkaiksi. Tämänkö se saivat kiitokseksi. Työnsä, elämänsä uhraamisen palkaksi tuotiin heitä vastaan sotaväkeä ja ojennettiin pistimet heitä kohti, vaikka he eivät halunneetkaan tehdä väkivaltaa. He jotka olivat kauniisti puhuneet rikureillekin, vihamiehilleen.

Työmiehet olivat rukoilleet leipää ja heille oli lähetetty kylmää terästä.

Lunta vihmoi yhtä tiheään harmaalta, synkältä taivaalta, joka oli melkein yhtä harmaa kuin työmiesten likaiset mekot ja harmaantuneet, kärsimysten runtelemat kasvat. William nosti kuumeiset kasvonsa ylöspäin, kuin tahtoen antaa lumen puhdistaa ja viihdyttää sieluaankin.

Vasta terävän komennushuudon herättämänä sai hän ajatuskykynsä takaisin ja hän huomasi, että heidät johdettiin pois tehtaan luota ja kuletettiin edes takasin pitkin katuja.

He tulivat erään suuren, lipuilla koristellun talon luo, jonka eteen oli keräytynyt satoja työmiehiä, naisia ja lapsia punaiset liput käsissään. William ei nähnyt ensin mitään siellä taapahtui, hän kuuli vaan huutoja ja kirkunaa ja punaiset liput hei-

luivat sinne tänne kuin myrskyn heittelemänä. Vasta kun he olivat päässeet aivan lähelle, näkivät he näyn, joka sai Williamin lentämään kalmankalpeaksi.

Hänen edessään lainehti ihmiseri, muodoton, kirjava, harmaa. Miehiä, vaimoja ja lapsia liikkui ihmisvirran mukana sinne tänne, väistäen, huutaen ja kirkuen. William näki parinkymmenen miehen suuruisen poliisijoukon hyökkäävän keskelle suurinta ihmislaumaa, ajavan tieltään heitä ja ruhjovan alleen. Hän näki heidän lyövän kapuloillaan ympärilleen, ketä vaan tielle sattui, vaimoja ja lapsiakin. Eräs punakka korkeahartuinen poliisi lähestyi ryhmää jossa oli mies vaimoineen ja lapsineen. Poliisi juoksi heidän luokseen ja huolimatta siitä, että he koettivat väistyä tieltä, sai mies iskun kasvoihinsa ja kaatui silmänräpäyksessä maahan, vaimon samassa huudahtaessa myöskin tuskasta, sillä poliisi oli survaissut häntä vasemmalla kädellään rintoihin niin ankarasti, että hän horjui. Aikoessaan suojella lastaan, joka piti lujasti hänen kädestään kiinni ja valitti, kaatui äiti ja löi päänsä kadun kivitykseen. William näki hänen päästään juoksevan verta ja kun hän samassa nousi ylös ja kumartui lapsensa puoleen, näkyi otsassa ammittava haava, punainen haava. Samassa vyöryi joukko poliisien ajamana heihin päin, voimon tuskin ennättäessä vetää lapsensa pois alta. Mies jäi joukon tallattavaksi vaikka lähinnä olevat koettivatkin vetää hänet mukanaan. Nainen parahtoi sydäntänsä ärkevästi ja ilmaa vihla-

sivat onnettoman naisen tuskan ja kauhunhuudot ja miesten karkeat kiroukset ja raivoiset karjaukset.

William pyyhkäsi kylmää otsaansa, siitä tippui hiki.

Kauheata.

Hän ei muistanut tällä hetkellä vanhempiaan, hänet oli vallannut kauhu ja pelko, sama kiihko kuin joukonkin.

Hän katsahti ympärilleen, tovereittensa vihamielisiä, jäykkiä kasvoja, heidän virkapukujaan ja kiväärejä.

“Me olemme siis tulleet tänne surmaamaan heitä, tukahduttamaan, tappamaan, katsomaan heidän kuolinkamppailuaan”, ajatteli hän ja katsoi tylysästi edessään leviävää näkyä.

Joku huusi heille herjaussanoja:

— Ampukaa tekin! Mitä varten olette tänne tulleet? Verihurrat!

William käänsi katseensa pois.

Ihmiset olivat heille vihasia.

Ja — aivan varmasti heillä oli siihen täysi oikeus, koska he eivät liikuttaneet kättäänkään sortettujen puolustukseksi, vaan katselivat tyyninä julmaa teurastusta.

Hän ymmärsi hyvin niiden huutajien mielialan ja hänen teki mieli huutaa heille, että *hän* seisookin täällä joukossa vaan pakosta, ja että hän mieluummin tulisi heidän joukkoonsa. — Mutta eihän hän voinut sitä tehdä! Hän tyytyi hymyilemään heille myötätuntoisesti. Hän ymmärsi hyvin nuo solvaukset ja vihaiset katseet, joita heihin heitettiin. “Verihurtat.” Ei suinkaan kukaan heistä oikeastaan

pahaa tahtonut, heidät *komennettiin* siihen. He eivät suinkaan tienneet edeltäpäin, että heidät pakotettaisi ampumaan työväkeä. Eikä heiltä kysytty, tahtoivatko he sen tehdä. Eikä William suinkaan sitä tekisikään.

Hän huudahti tahtomattaan, nähdessään erään vanhan miehen kaatuvan iskusta voimattomana seinää vastaan. Toverit vilkasivat häneen ihmetellen, koettaen itse näyttää kylmäverisiltä, vaikka heidän huulensa vapisivatkin nähdessään avuttomia, sääliittäviä ihmisiä ruhjottavan, ilman että he tekivät edes vastarintaa.

Poliisit vangitsivat muutamia miehiä ja aikoivat ottaa kiinni muutamia naisiakin, mutta he olivat niin poissa suunniltaan etteivät antautuneet, vaan tekivät raivoisaa vastarintaa. He löivät poliiseja kasvoihin, raapivat ja sykkivät heidän silmilleen ja kun heitä alettiin viedä pois, heittäytyivät he veltoiksi ja heitä varten täytyi hakea vaunut. Ennenkuin heidät ajottiin työntää vaunuihin, otettiin heiltä kuitenkin lapset pois. Naiset, jotka luulivat, että lapset ajetaan viedä heiltä kokonaan, raivostuivat mielettömiksi ja saivat hysteerisiä kohtauksia. Heidät täytyi kantaa vaunuihin ja lapset riistettiin heidän sylistään vaikka he niitä suonenedontapaisesti syliinsä pusersivat. Kun vaunut alkoivat vieriä pois, hyppäsi sisään myöskin poliisimies, joka oli ollut ottamassa pois erään vaimon lasta. Nainen hyppäsi silloin pystyyn ja löi häntä kädellään niin voimakkaasti kasvoihin että mies horjahti ja pu-

toski kadulle. Nainen rupesi nauramaan oudosti, mutta purskahti seuraavassa silmänräpäyksessä raivoisaan itkuun. Istuutuen takasin penkilleen, valitti hän sydäntäsärkevästi, ja niin kauan kuin vaunut näkyivät, kuuli William hänen avunhuutonsa.

Kun poliiseja ei enää riittänyt, komennettiin sotilaat vieämään vangittuja poliisiasemalle. William joutui kuljettamaan erästä vanhaa miestä, joka teki vastarintaa poliiseille. Hänen ympärillään oli neljä poliisia, joilla oli täysi työ pitäessään häntä kiinni ja kun he eivät siinä onnistuneet, löivät he häntä kapuloillaan, masentaakseen hänen vastarintaansa.

William tarttui voimakkaasti hänen käsiensä päältä ruumiin ympäri ja puristaen täydellä voimallaan, sai vanhan miehen hilytyksi. Toverit huudahtivat hänelle kehottavasti ja yhden toverinsa seuraamana lähti William kulettamaan miestä poliisiasemalle.

He lähtivät häntä taluttamaan ja mies tempoili matkalla ruumistaan kuin kuumeessa. Hän ei kuitenkaan jaksanut enää vastustaa ja he kulkivat muutamia kadunvälejä rauhallisesti. Miehen kengät olivat rikki ja joka toisella askeleella, tirskuivat vesi hänen astuessaan. Se kuului Williamista ilkeältä ja hän koetti kiiruhtaa käyntiä.

Hänen toverinsa tahtoi alkaa keskustelun vangin kanssa, kiusatakseen tätä, mutta hänen katkonaisista vastauksistaan huomasi, että hän vihasi heitä.

William katsahti hänen kasvoihinsa. Ne olivat yltyleensä lian

ja hyytyneen veren peitossa ja villi parta verhosi sakeana hänen leukaansa. Musta hattureuhka oli kuin tahallaan painettu alas, peittämään silmiä, jotka silloin tällöin vilkasivat saattajiin ja niistä katseista hehkui kuolettavaa katkeruutta.

Williamissa heräsi inho. Häntä ei inhottanut ainoastaan tuo mies, vaan kaikki muukin, koko maailma! Oma tekonsa häntä eniten inhotti. — "Mitä minäkin menin häneen koskemaan, vanhaan mieheen. Poliisithan itse ärsyttivät hänet vastarintaan, syytteli hän itseään. "Ehkä hän loukkautui kun minä puristin häntä", ja samalla hän irrotti kätensä miehen takin hihasta, kuin tuntien syyllisyytensä.

"Olihan se kuitenkin hyvä et- tä menin väliin", ajatteli hän sitten. "Olisivat vielä kapuloineet hänet kuoliaaksi, vanhan miehen." Hän olisi tahtonut lausua ukolle jonkun lohduttavan sanan, mutta häntä pöyryttivät ja inhottivat vielä äskeiset näyt, niin ettei hän voinutkaan puhua hänelle.

William ei voinut käsittää miksi hänestä tuntui koko juttu niin pahalta ja ilkeältä, vaikka hän itsepuolestaan ei tuntenut tehneensä mitään pahaa tai moittitavaa. Hän oli sydämestään lakkolaisten puolella ja hän olisi tahtonut auttaa heitä. Hän muisti vanhempiaan ja samalla häntä katkeroitti tuntiessaan olevansa kokonaan voimaton auttamaan heitä, ja tunto siitä painoi ja vaivasi häntä hellittämättä kuin ikävän harmaa päivä.

Hän muisti olot täällä viisi vuotta sitten, jolloin hänkin oli

ollut täällä tekemässä työtä ja kuinka sietämätöntä oli elämä ollut. Jokainen oli painostuksena tuntenut ikeen niskassaan, eikä sitä voinut hetkeksikään helpottaa. Raataa, tehdä työtä nälkäisenä, sairaana, lakkaamatta lyödä kultaa muille ja sortua taakan alle. Hän tiesi etteivät työmiehet suinkaan tehneet lakkoa minkään aatteen tähden tai urheilukseksi, vaan että heidät oli siihen pakottanut hätä, nälkäkuoleman pelko. Heillä ei ollut muuta mahdollisuutta. Lawrencestahan oli kuollutkin viime aikoina useita ihmisiä nälkään.

Hän muisti samalla kuinka hän oli nähnyt aseman kosteilla kiviportailla pitkät rivit nälkiintyneitä pikkulapsia, joita heidän vanhempansa lähettivät toisiin kaupunkiin junalla. Toiset työläiset läheisissä kaupungeissa olivat luvanneet jakaa vähäisen leipänsä oikeutensa puolesta tais televien lakkolaisten lasten kanssa, ja vanhemmat lähettivät kalteimpansa pois surman suusta — nälkäsurman. Välipä sillä vaikka he itse kuolevatkin, säästyväthän lapset heidän taisteluaan jatkamaan.

Näky muistui Williamin mieleen outona, tuntemattoman mahavana ja kaameana. Hän tunsi aivankuin vaipuvansa polvilleen sitä ajatellessaan, ja samalla hän tunsi olevansa ulkopuolella tuota uhrautuvaa joukkoa, ihmisiä. Tunsi olevansa pahempi kuin eläin, ja häntä hävetti tahtua vanhaa miestä vankilaan, vaikka hänen olisi pitänyt saattaa hänet sairashuoneeseen. Hän olisi tarvinnut hyvää hoitoa ja ruokaa.

Aivankuin vahvistaen hänen ajatuksiaan, virkkoi mies heikosti:

— Minä en jaksa kulkea enää.

William seisahtui ja katsahti toveriinsa.

— Mehän voimme vieä hänet sairashuoneeseen, jossa saa hyvän hoidon, sanoi hän.

— Mutta meidäthän määrättiin viemään hänet poliisiasemalle, vastasi toveri, oudoksuen Williamin päähänpistoa.

— Mutta hän on sairas, etkö näe kuinka hän vapisee?

— Se ei koske meihin. Teemme niinkuin on käsketty.

— Mutta minuun se koskee, tiuskasi William. — Minä tahdon vieä ihmisen sairashuoneeseen silloin kuin hän on sairas, enkä vankilaan.

— Anna hänen olla. Joudumme itse ikävyyyksiin.

— Se on minun asiani, minä vien hänet.

— Sinä olet hullu, William.

— Onko sinun nimesi William? kysyi vanha mies ja vilkasi häneen.

— On. Kuinka niin?

Ukko seisahtui keskelle katua ja kohotti hattuaan silmiltä.

— Minulla on myöskin poika nimeltä William, ja minä pääsin juuri häntä ajattelemasta. En ole nähnyt häntä moneen vuoteen. Mutta hän ei ollut niin pulska kuin sinä olet, hän oli tehnyt kovaa työtä. — Hän lienee nyt jossain muualla kapitalisteja palvelemissa.

Sana "kapitalisti" häiritsi Williamin mieltä. Hän oli kuullut sitä usein lausuttavan ja aina epämiellyttävien asioiden yhteydessä ja se toi jotain teennäistä

ja vastenmielistä ukon puheeseen.

Hän oli kuitenkin niin järkytetty, ettei hän sitä joutanut ajattelemaan, vaan kysyi sammaltaen:

— Ette suinkaan ole... Kuka te olette? Mikä teidän nimenne on?

— En ole koskaan itseäni sallannut. Nimeni on Andrew Johnson, kyllä min... — Isä...!!

Se kajahti kuin tuskanhuutona Williamin huulilta ja hän heittäytyi vanhan miehen kaulaan — itkien.

Hänen isänsä horjahti niin että Williamin täytyi tukea häntä

— Oletko sinä William? kysyi hän kuin selviten, ja samassa pursuivat kuumat kyyneleet hänenkin silmistään.

— William, ethän sinä ole se. Ei, olet sinä, olethan sinä William.

— Olen, olen. Lähtekäämme pois tästä sateesta.

Hän tarttui isäänsä vyötäisistä ja aikoi lähteä viemään häntä pois, kun toverinsa hätäntyneenä pidatti heidät.

— Mehän viemme hänet poliisikamariin, sanoi hän ja aikoi samassa tarttua vanhuksen kaulukseen.

— Irti hänestä, karjasi William, ja voimatta enää hillitä itseään iski häntä päähän, jotta hän mölähden vaipui kadulle.

William kannatti isäänsä ja he riensivät yhdessä sairashuoneelle päin, jonka tien William muisti vanhastaan.

— Oletko loukkaantunut pahasti? kysyi hän isältään.

— Eikö mitä, vähän päätäni huimaa.

— Anna anteeksi isä; anna anteeksi, voi! hän kovissa sie-luntuskissaan. — Minä en tun-tenut sinua.

— Älä huoli siitä, vastasi isä vapisten. Häneen oli tarttunut poikansa liikutus ja sen heikon-tamana hän ei voinut enää py-syä pystyssä.

William tempasi hänet syliin-sä ja kantoi lopun matkaa. Sai-rashuone oli kuitenkin täynnä ja Williamin käskettiin odottaa. Wil-liamia katkerointi palvelijoiden vastaus ja hän vei isänsä ulko-portaille ja laski kiviselle paa-delle lepäämään.

Kun vanhus oli tuntenut ole-vansa turvassa, sanoi hän hetken perästä.

— Luulen että minun täytyy nyt kuolla, William.

— Minä tapoin sinut! parkasi William epätoivoissaan ja lanke-si hänen viereensä kostealle por-taalle.

— Et, sinä pelastit minut po-liisien käsistä, mutta sotilas mi-nut tappoi — sotilas. Se joka on heidän kätyrinsä. — En jak-sanut. —

— Älä soimaa *minua* isä.

— William, sinun täytyy ym-märtää, että sinä et ole ollut minua vastaan, vaan koko sitä luokkaa vastaan johon minä kuu-lun ja johon sinäkin kuulut — mieleltäsi ja synnyltäsi.

— Oh, isä, mitä minä teen? Minä tahdon sovittaa kaikki. Mi-nä tulin tänne teitä auttamaan, vaikka liian myöhään. Ethän kuole vielä, ethän?

— Tunnen jo jalkojani jäätä-

vän, pari minuuttia vielä. Mutta sinä voit sovittaa kaikki.

— En voi, en voi, *en voi!* Missä on äiti?

— Oo, äiti? Hän kuoli, kuo-li...

— Nälkään, kirahti William kauhistuen. — Ja sinä sanot että minä voin sovittaa! Isä, isä...

Hän nousi ylös, hänen tuk-kansa oli epäjärjestyksessä ja hattu oli pudonnut pois päästä. Silmät pyörivät hurjasti ja hän piteli päätään kuin peläten sen halkeavan.

— Äiti kuoli, kuoli nälkään! — Isä, kuinka minä voin sovitta-tämän kaikki? Tekin kuo-lette minun tähteni, isä. Mah-dotonta.

— Helposti voit, William. Tee se mikä minulta on jäänyt teke-mättä. Ole uskollinen itsellesi, sille luokalle johon kuulut. Taiste-le sen puolesta. Sillä ainoas-taan voit sovittaa...

— Mutta äiti kuoli nälkään, tekin kuolette?

— Mitäs meistä. Minä olen vanha mies ja voimaton, sinä olet nuori ja voimakas, sinä jat-kat minun ja äitisi taistelua — meidän kohtalomme on sinulle tienviittana.

— Isä, minä teen sen, mutta eihän sillä ole sovitettu teidän kuolemanne.

— On, on. Kaikki on hyvin, kunhan sinä vaan sen nyt ym-märrät, sen *pääasian*, kunhan sinä vaan sen nyt ymmärrät.

— Ymmärrän, isä, *ymmärrän*. Hän ummisti väsyneenä sil-mänsä ja William katseli hänen kasvoihinsa kuin tahtoen ahmia

viimeisen hengenvedon hänen huuliltaan.

— Isä!

Hän ei enää vastannut. William tarttui hänen käteensä ja nosti sitä, se putosi veltona takasin.

— Sinäkin menit, isä. Ja äiti kuoli nälkään. — Auttakaa, auttakaa, auttakaa!!

Suuri, vastustamaton tuskansa pakotti hänet apua huutamaan. Hän huusi vaan tuskasta, sietämättömästä vaivasta, jota hän tunsi ja hän pelkäsi sydäntään revittävästä rinnasta. Hän oli kokenut niin paljon mieltäjätkytävää tänä yhtenä päivänä, viimeisinä hetkinä, ettei hän tuntenut enää itseään, vaan huusi avukseen jotain...

Kun hän selvisi ja katsahti ympärilleen, huomasi hän, että portaitten viereen oli kokoontunut paljon kansaa.

— Isäni, sanoi hän painavasti, ja osotti kiviselle portalle, jossa isänsä ruumis lepäsi.

Hän oli odottanut että se koskisi kaikkiin samalla tavalla kuin häneenkin, että kaikki rupeaisivat nyhkyttämään ja että he huomaisivat ja näkisivät sama-

ten kuin hänkin. He katsoivat kuitenkin häneen kylmästi ja ihmetellen.

Silloin hän vasta tajusi täydellisesti sen muutoksen mikä hänessä oli tapahtunut. Nuo olivatkin hänen isänsä murhaajia. Odottaako hän heiltä inhimillisiä tunteita!

Hän katsahti vielä kerran isäänsä ja kääntyi sitten väkijoukkoon joka tarkasti häntä uteliaana.

Lumisateen vihmoessa kasvoinhinsa, kohotti hän päänsä, vei hitaasti kätensä rintapieliinsä ja sitten äkkiä, yhdellä voimakkaalla tempaisulla repäsi takkinsa auki niin että napit sinkoilivat ympäri. Heittäen sen maahan ja polkien sitä, repi sitten päältään säärystimet ja loput puvusta. Ottaen isänsä päältä kuluneen likaisen takin ja märän hatun, seisoi hän hetken ihmisten katseltavana ja lähti sitten astumaan pois.

Hänen käyntinsä oli varmaa ja silmät loistivat kuin kylmä teräs, tyyntä voimaa, järkähtämätöntä päämaalia, vihaa...

Joku ilmoitti asian poliisille.